

УДК 339.727.2

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У БАНКІВСЬКУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ

Квактун О.О., к.е.н.

Лю Цянь

*ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»
м. Дніпропетровськ*

У статті проаналізовано сучасний стан залучення іноземного капіталу до банківської системи України. Встановлено критерії для надання дозволу на створення філій іноземних банків в Україні. Проаналізовано шляхи експансії іноземних банків в Україні. Розглянуто позитивні та негативні фактори впливу іноземних інвестицій на банківську систему та економіку України в цілому. Регулювання інноваційного розвитку банківського сектору, подальше поглиблення реформ в Україні з використанням зовнішнього фінансування передбачає створення й реалізацію цільової державної програми контролю за ПІІ банківської сфери, тому в статті виокремлено напрями державного регулювання, спрямовані на покращення інвестиційної привабливості вітчизняної банківської сфери.

Ключові слова: іноземний банк, іноземні інвестиції, фінансова криза, СОТ, ГАТС, банківська система.

The article analyses the modern state of foreign capital attraction in Ukrainian banking system. Criteria for granting permission for the establishment of branches of foreign banks in Ukraine were found. The positive and negative factors of foreign investments influence on Ukrainian banking system and its economy were examined. Regulation of innovation development of the banking sector, further deepening reforms in Ukraine with the use of external financing provides for the creation and implementation of a targeted state program of control over FDI in the banking sphere; therefore, the article highlights the directions of the state regulation aimed at improving investment attractiveness of the domestic banking sector.

Key words: foreign bank, foreign investment, the financial crisis, WTO, GATS, banking system

Актуальність проблеми. Вхідження України в СОТ призвело до розширення доступу іноземного капіталу на банківський ринок України. У цьому розрізі основні принципи доступу на ринок банківських послуг визначаються Генеральною угодою про торгівлю послугами – ГАТС, головною умовою виконання якої є лібералізація доступу іноземного

капіталу на внутрішній ринок послуг.

Причиною входження іноземних банків на інші ринки є пошук не переповнених, менш розвинутих та менш ефективних ринків для того, щоб реалізувати свою конкурентні переваги, такі як: якісніші послуги, менші відсоткові ставки на кредит, досконаліше управління ризиками, більший розмір капіталу. Крім цього, вважаємо, що для іноземного інвестора найбільш привабливим на українському ринку банківських послуг є: низькі відсоткові ставки; розвиненість банківської системи; високий попит на іноземні інвестиції; низькі бар'єри входження на ринок; дешева робоча сила.

Аналіз останніх наукових досліджень. Проблеми присутності іноземних стратегічних інвесторів на фінансових та інших ринках країни широко дискутуються у наукових колах упродовж останніх років. Цим напрямом наукових досліджень присвячено низку робіт відомих науковців, серед яких вітчизняні фахівці: Ліневич Ю., Дзюблюк О., Гриньова В., Колодізев О., Сугоняко О., Геєць В., Аржевітін С., Адаменко С., Бутенко О., Версаль Н., Гаврилюк О. Поміж іноземних науковців, що займалися цим питанням, можна виділити наступних: М. Юрек, П. Маршалек, В. Яворскі, З. Кшижкевич та інші. Попри значну кількість наукових досліджень з даної проблематики, деякі питання залишаються не вирішеними.

Метою роботи є аналіз сучасних проблем та перспектив залучення іноземного капіталу в банківський сектор України.

Викладення основного матеріалу дослідження. Досвід лібералізації банківського ринку в умовах несприятливого інвестиційного клімату та високих ризиків показав, що існує загроза поступового збільшення в Україні кількості іноземних банківських установ країн з аналогічним суверенним кредитним рейтингом (наприклад Росії та Казахстану), а також середніх західних банків. Перші зацікавлені в обслуговуванні своїх клієнтів, у той час як для других вигіднішим буде не стільки досить ризикове кредитування українських споживачів, скільки здійснення спекулятивних фінансових операцій чи здійснення операцій із “брудними грошима”. Тому існує необхідність установити жорсткі критерії для надання дозволу на створення філій іноземних банків в Україні, а саме:

1. визначити на законному рівні вимоги щодо капіталізації для філій іноземних банків (мінімальний розмір приписного капіталу філії

має становити не менше 5 млн. євро, а в капітал материнського банку - не менше 50 млн. євро);

2. надати права на відкриття філій лише банкам, які:
 - мають рейтинг надійності за оцінками провідних міжнародних рейтингових агентств не нижчий за А++ або аналогічний;
 - володіють активами, обсяг яких не менше 500 млн. дол. США; мають систему гарантування вкладів кращу, ніж в Україні;
3. укладати угоди, які б передбачали зобов'язання наглядових органів країн місцезнаходження банків - юридичних осіб щодо здійснення нагляду за їх філіями на території України [1].

За умов дієвості ринкових механізмів лібералізація руху капіталу є вигідною як для розвинутих країн, так і для країн, що розвиваються. Розширення співпраці України з країнами ЄС приведе до зростання частки іноземних інвестицій у банківській системі України за рахунок збільшення частки євро в структурі розрахунків, зміни обсягів експортно-імпортних операцій і пов'язаних із ними фінансових потоків і підвищення темпів розвитку економіки (збільшення частки кредитів на бізнес-потреби).

Суттєвий вплив на світову економіку спричинила фінансова криза, що виникла в серпні 2007 року в США, наслідки якої ще остаточно не визначено. Однак за попередніми оцінками МВФ збитки фінансового сектора можуть становити від 400 до 800 млрд. доларів США. Оскільки банківська система України вже достатньою мірою інтегрована у світову економіку, то вплив на її подальший розвиток світової фінансової кризи досить значний. Особливо гостро вплив кризи проявляється в умовах політичної нестабільності, розбалансованої економіки й нестабільності бюджетної й монетарної політик. Уже нині можна спостерігати різке падіння гривні стосовно долара, ажіотаж населення та вилучення валюти в банках й обмінних пунктах, що веде за собою подальший хаос і невизначеність. У таких умовах банки з іноземним капіталом мають більше шансів на виживання. Наприклад, такі банки з вітчизняним капіталом, як "Приватбанк", "Надра", "Укресімбанк", "Фінанси та кредит" на період кризи практично позбавлені можливості на прийнятних умовах запозичувати кошти на міжнародних фінансових ринках. Сьогодні фінансова криза призвела до банкрутства багатьох вітчизняних банків (в основному це пов'язано із запозиченнями закордонних ресурсів

у формі євро-облігацій, виплата зобов'язань за якими припадає на кінець року). Банки з іноземним капіталом - Укрсиббанк, Райффайзен банк "Аваль", ОТП-банк, Ерстебанк і Унікре-дитбанк продовжують активно користуватися підтримкою материнських структур.

Яким чином фінансова криза остаточно вплине на приплив іноземного капіталу в банківську сферу України, спрогнозувати досить складно. З одного боку, іноземні інвестиції можуть збільшитися за рахунок зменшення конкуренції на банківському ринку. З іншого, - інвестиційна непривабливість нашої держави, яка постійно поглиблюється в умовах дуже значної політичної нестабільності й бездіяльності уряду, може зменшити обсяги іноземного інвестування. Вихід іноземних банків на фінансово-банківську арену України розпочався в 1994 році. Лише за один рік було відкрито 12 банків з іноземними коштами. До 2008 року їх кількість зросла до 49, у тому числі зі 100 % іноземним капіталом - 18. Динаміку кількості банків з іноземним капіталом, у період із 2002 до 2008 рр. показано на рис. 1.

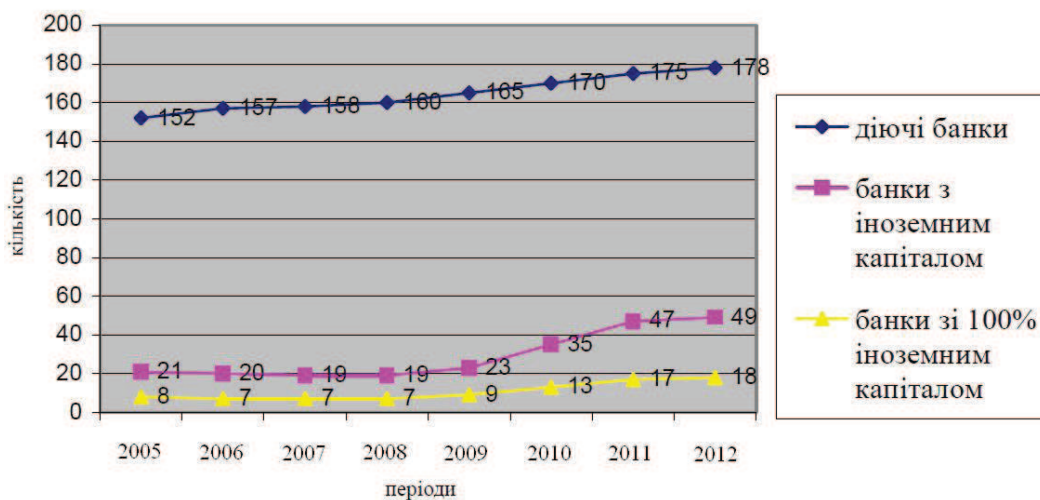

Рис. 1 Динаміка кількості банківських установ в Україні за періодами [2]

Як видно з рисунка, кількість банків з іноземним капіталом зростає швидшими темпами, ніж кількість діючих банків в Україні, це, у свою чергу, свідчить про сумарне зростання частки іноземного капіталу в статутному капіталі банків. Однак слід зазначити, що часто офіційні дані не відображають реальну картину присутності іноземного капіталу. Це пов'язано з неоднозначністю визначень певних категорій у законодавчій базі нашої держави. Так, відповідно до вимог статті 2 Закону України "Про банківську діяльність" банком з іноземним капіталом вважається банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному нерезиденту,

перевищує 10%. Якщо ж засновниками є декілька іноземних резидентів, кожен з яких окремо володіє часткою, меншою, ніж 10%, такий банк не вважається іноземним, хоч сумарна частка іноземних власників вища за “критичну”. Крім того, банк, засновниками якого є юридичні особи, зареєстровані іноземцями в Україні, також вважається вітчизняним [2]. За оцінками експертів, до реального іноземного капіталу, виходячи з положень його власників, належить значно більша за офіційну частка сукупного капіталу банків України.

В Україні експансія іноземного капіталу здійснюється в основному за рахунок злиття та поглинання банків. Продаж українських банків відбувається такими шляхами [3]:

1. Повний продаж. У цьому випадку покупець купує контрольний пакет акцій вітчизняного банку, у результаті чого фінансова установа переходить у його власність. Цей метод є найбільш поширений і був застосований для таких банків як: «Райффайзен банк Аваль» (Австрія), «Індекс-Банк» (Франція).

2. Продаж банку з подальшим спільним веденням бізнесу. Цей метод застосовується для банків, які вже належать фінансово-промисловим групам і не можуть бути продані повністю. Такий метод продажу обрали такі банки, як: «Укрсоцбанк» (Австрія).

3. Ринковий продаж акцій шляхом їх розміщення на фондовій біржі. Такий метод вигідний для середній і великих банківських установ, акції який вільно обертаються на ринку. Таким методом продажу були продані такі банки, як: «Мегабанк» (Німеччина), «Форум» (Німеччина).

4. Публічне розміщення акцій вітчизняних банків на світових фондових біржах (ІРО). За таким методом було продано такі банки: «Надра» (Австрія) [93].

Вплив іноземних інвестицій у банківській сфері України на розвиток економіки досить багатогранний та навіть суперечливий. Існують як позитивні, так і негативні фактори впливу іноземних інвестицій (табл. 1).

Аналізуючи іноземні інвестиції в банківській сфері України й ураховуючи їх позитивні й негативні наслідки, необхідно зазначити, що це неминучий процес в умовах світової глобалізації. Проте за допомогою вдалої регулятивної політики держави можна значною мірою пом'якшити його негативний вплив на розвиток економіки.

Таблиця 1. Фактори впливу іноземних інвестицій у банківській сфері на економіку України [4]

Фактори впливу іноземних інвестицій	
Позитивні	Негативні
<ol style="list-style-type: none"> 1. Прискорення впровадження сучасних банківських технологій. 2. Зростання обсягів зайнятості населення. 3. Зростання банківських кредитних коштів, залучених в економіку України. 4. Зростання обсягів податкових надходжень у бюджет. 5. Поширення міжнародного досвіду ведення банківської справи. 6. Удосконалення якості й асортименту послуг, поліпшення обслуговування клієнтів. 7. Поліпшення трансформаційної функції банківської системи в процесі розподілу кредитно-фінансових ресурсів. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ускладнення банківського нагляду. 2. Підвищення ймовірності відпливу вітчизняного капіталу до зарубіжних країн. 3. Зростання залежності економіки від ефективності роботи інвесторів. 4. Підвищення вразливості банківського сектора до коливань на фінансових ринках. 5. Підвищення рівня конкуренції на банківському сегменті ринку. 6. Зростання рівня конкуренції на ринку праці. 7. Можливість зростання політичної залежності країни від іноземців.

Процес залучення іноземного капіталу для розвитку національних економік актуальний для багатьох країн із фінансовими ринками, що розвиваються. Адже в умовах світових глобалізаційних процесів розвиток держави стає неможливим без її інтеграції. У першу чергу інтеграційні процеси стосуються банківської сфери України, які відбуваються через збільшення в ній частки іноземних інвестицій. На обсяги залучення іноземних інвестицій у банківську сферу країни в першу чергу впливає рівень інвестиційної привабливості, розвиток світового фінансового ринку, поглиблення співпраці зі світовими інтеграційними об'єднаннями.

За умов розвинутої ринкових механізмів процес залучення іноземних інвестицій є досить вигідним як для розвинутих країн, так і для країн, що розвиваються. Він сприяє ефективному перерозподілу фінансових ресурсів, прискоренню темпів економічного зростання, розвитку технологічної оснащеності банківської сфери, підвищенню якості банківського обслуговування. Проте має й негативні наслідки - підвищення залежності від іноземних інвесторів, зростання конкуренції, ускладнення банківського нагляду. У ході активного процесу залучення іноземних інвестицій за допомогою вдалої регулятивної політики можна значною мірою пом'якшити їх негативний вплив.

За оцінками фінансових аналітиків, протягом 2013-2014 рр. розвиток банківської системи України відбуватиметься за наступними напрямками:

ми: концентрація банківського сектору; дефіцит фінансових ресурсів; активізація процесів злиття та поглинання у малих/середніх банків; значне збільшення частки іноземних банків; зменшення кількості банків; більш вузька спеціалізація банків; зростання торговельних мереж банку.

Стратегія приходу іноземних банків може відбуватися за такими сценаріями [5]:

- більшість з них повністю купують акції вітчизняних банків та стають їх власниками (приходять на ринок за допомогою злиття і поглинання);
- менша ж їх частина засновує в Україні власні філії і розвиває свою мережу з “нуля”.

У контексті сучасних світових інтеграційних тенденцій очевидно є необхідність тісної співпраці України та інших держав з питань становлення інноваційної банківської системи та нових стандартів соціально-економічного зростання. Враховуючи географічну структуру зовнішніх фінансових потоків, сьогодні перспективним для нашої країни є посилення взаємозв'язків з ЄС, територіальне наближення якого до наших кордонів сприяє підвищенню інтересу іноземних власників капіталу до вітчизняної банківської системи.

Регулювання інноваційного розвитку банківського сектору, подаліше поглиблення реформ в Україні з використанням зовнішнього фінансування передбачає створення й реалізацію цільової державної програми контролю за ПІ банківської сфери. Суть державної політики щодо залучення ПІ повинна полягати не в жорсткому регулюванні інвестиційних потоків, а у створенні сприятливих умов для ефективної діяльності та лібералізації інвестиційного режиму і виходити з відповідності мотивів іноземних інвесторів пріоритетам національної економіки. Серед найважливіших напрямів державного регулювання, спрямованих на покращення інвестиційної привабливості вітчизняної банківської сфери в цілому, варто назвати наступні [6]:

- забезпечення стабільності основних законодавчих актів щодо умов іноземного інвестування;
- удосконалення нормативної бази з питань корпоративного управління, реалізації прав власності як великих, так і міноритарних інвесторів;
- спрощення порядку й скорочення строків процедури реєстрації і

закриття бізнесу, отримання дозволів і ліцензій;

- полегшення процедур нарахування і сплати податків, представлення податкової звітності;
- підвищення уваги до забезпечення публічності і прозорості у прийнятті рішень органами влади, подолання бюрократизму та корупції.

Також варто виділити основні напрями державної інвестиційної політики, які повинні стимулювати процеси прямого іноземного інвестування української банківської сфери та спрямувати їх у розвиток перспективних напрямків:

- сприяти розвитку фінансування малого та середнього бізнесу;
- забезпечити диференційований підхід до податкових та інших пільг для іноземних інвесторів з урахуванням обсягів, форм і об'єктів інвестування;
- сприяти розвиненості банківського сектора в цілому, фондового і страхового ринків;
- забезпечити надійність, доступність і оперативність організаційно-інформаційного забезпечення процесів іноземного інвестування, розвиток необхідної сучасної інфраструктури;
- переглянути й активізувати діяльність спеціальних економічних зон, поліпшити механізми їх інвестування;
- сприяти розвитку національних і транснаціональних корпорацій, спеціалізованих кредитно-фінансових інститутів;
- використовувати державні інвестиції для створення первинних умов для залучення приватних та іноземних інвестицій у розвиток пріоритетних напрямів банківського сектору;
- використовувати інститут «золотої акції» для збереження за державою можливості впливати на діяльність підприємств, які мають стратегічне значення для національної економічної і політичної безпеки, після їхньої приватизації, особливо в разі переходу контролю за діяльністю до іноземних інвесторів;
- забезпечити дієвість Українського агентства з інвестицій та інновацій за зразком подібних інституцій, створених у Польщі («PAIiZ») та Чехії («Czech Invest») [7,8];
- розробити державну систему моніторингу ефективності іноземних інвестицій з деталізацією за видами економічної діяльності, термінами тощо.

Висновки. З вищенаведеного можна зробити висновок, що банківська система України є інтернаціоналізованою. Однак, більшість іноземних банків, які виходять на вітчизняний ринок є європейськими. На сьогодні іноземний капітал займає дедалі більше місце в банківській системі України. Функціонування іноземних банків на вітчизняному ринку призводить до появи, як нових можливостей так і до серйозних фінансових та економічних ризиків.

В подальших дослідженнях для мінімізації впливу негативних моментів буде сформовано механізм допуску іноземних банків, який полягає у контролі за процесом входження на національний ринок тільки надійних і міжнародно-визнаних іноземних банків та оцінено ризикованість такого процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Циганова Н.В. Конкурентне середовище у банківському секторі України в умовах глобалізації // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика Текст: збірник тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції (15-16 травня 2008 р.) / Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2008. – 180 с.
2. Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>
3. Шелудько Н.М. Сучасні тенденції фінансової глобалізації та їх вплив на розвиток банківського сектора України // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 2. – С. 85-92.
4. Сугоняко О. Експансія іноземного капіталу: пошук міри // Урядовий кур’єр. – 7 квітня. – 2006. – С.4-5.
5. Міщенко В., Набок Р. Роль іноземного капіталу в банківському секторі країни // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 10. – С. 38-44.
6. Дані фінансової звітності банків України: [Електронний ресурс] / Національний банк України//Банківський нагляд. – 2013. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097
7. Данилишин Б. Світова фінансова криза - тест для України // [Електронний ресурс]. Міністерство економіки України. – 24.10.2008. – Режим доступу: http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article/main?art_id=123069
8. Ніценко В. Роль іноземного капіталу у розвиток банківського сектору України: [Електронний ресурс]/ В. Ніценко. – 2011 р. – Режим доступу: http://sophus.at.ua/publ/2011_11_15_16_kampodilsk/section_4_2011_11_15_16/rol_inozemnogo_kapitalu_u_rozvitok_bankivskogo_sektoru_ukrajini/6-1-0-113.